

**ГІСТАРЫЧНАЯ ЗАПІСКА
АБ МІНУЛАЕ ЖЫЦЬЦЁ
ЎКРАІНСКАЕ
ПРАВАСЛАЎНАЕ ЦАРКВЫ
І АДРАДЖЭНЬНЕ ЯЕ
АЎТАКЕФАЛІ.**

Менск
2009

**Па дабраслаўленню першагіярху БАПЦ
архіяпіскапа Ёvana (Пуріца)**

*Пераклад ажыцьцяўлённы з выдання 1991 г., што выдадзены па
дабраслаўленню мітрапаліта УАПЦ Яна (Бандарчукі)*

**Публікавана з ласкавай згоды адміністратара
парталу www.uaoc.net
пратаярэя Яўгена Заплетнюка**

[Друкарская дапіска Сакратара У.П.Ц.Рады:]

Арыгінал падпісалі³:

- Почесний Голова Ради Митрополит Василь Липківський,
- Голова Ради В. В. Потієнко,
- Члени Рады: Архиепископ Нестор Шараївський, П.
- Античук, М.Свідерська, протоіерей Дмитро Ходзицький і
- протоіерей Микола Хомічевський
- Член-секретар П.Гордовський

З арыгіналам згодна.

Член-Секретар П. Гордовський (*власноручныі підпис*). Київ, 1925.

Вялікія справы Добрага Задуму Божага, што адбыліся апошнім часам над усімі народамі сусьвету, а найбольш над народамі былой Расейскае Дзяржавы, вызвалілі ад векавой няволі пад уладай гэтай дзяржавы народ украінскі і ягоную сьятую Праваслаўную Ўкраінскую Царкву.

Заснавана яшчэ ў першыя вякі хрысьціянства і цалкам арганізавана ў канцы X стагодзьдзя ў часе сув. князя Ўладзіміра ў Кіеве з мацярынскае дапамогай сьятой Царквы Царгародской, Украінская Праваслаўная Царква ўзынеслася ў сваім жыцьці і адукацыі да той вышыні, якая ў свой час (у XVI-XVII ст.ст.) зьдзіўляла як усходніх, так і заходніх госьцяў, якія прыходзілі тады на Ўкраіну. Развіваючыся ды дбаючы толькі аб рэлігійна-маральнym жыцьці, Украінская Царква ніколі не парывала сувязя з сваёй Маці, нават у найцяжкі час яе жыцьця ў сувязі з турэцкай акупацыяй Візантыйскай дзяржавы ў XV ст., бо заўсёды Украінская Царква дбала толькі аб ўдасканаленіні і паширэнні царкоўна-хрысьціянскага жыцьця.

Змагаючыся з каталіцтвам і атрымоўваючы ў гэтым падтрымку ад Маці сваёй – Царквы Царгародской, Украінская Царква ніколі не адмаўляла ў брацкай дапамозе малодшай сваёй сястры – Царкве Маскоўскай (мітрапаліт сув. Алексій – XV ст.; сув. Зыміцер Растворскі – XVIII ст.; Сімяён Полацкі, Стэфан Яворскі, Тэафан Пракапович ды яшчэ шмат іншых), як людзьмі, так і матэрыяльнымі рэчамі з галоўных культурных цэнтраў Украіны – Кіева, Львова, Астрога.

Аздінства з Царквой Царгародской Украінская Царква ніколі не разрывала, хоць зьяўлялася аўтакефальнаю, сама абрала і высьвячала мітрапаліта і піскапаў, гуртавалася ў брацтва, вольна кіравала ўласнымі справамі, аж пакуль усё гэта гвалтоўна не зынішчылі маскоўскія палітычныя тэндэнцыі.

II

Маскоўская Царква заснавана толькі ў канцы XIII стагодзьдзя сіламі Украінскай Царквы і з украінскіх культурна-рэлігійных цэнтаў атрымлівала найлепшыя сілы і сродкі дзеля свайго разьвіцця. Таму Маскоўская Царква праз старэйшую сваю сястру Кіеўскую Царкву

³ Згодна арыгіналу выданьня падаем подпісы ў аўтэнтычным украінскім правапісу.

таксама зъяўлялася маральна звязанай з Царквой Царгародской. Але гіярхія і пануючыя кола Маскоўскай Царквы адразу захапіліся ня столькі царкоўнымі, колькі дзяржаўным будаўніцтвам, дбалі аб зьнешній велічы царкоўных і дзяржаўных формаў, а не аб велічы духоўнага жыцця і аддалі сябе на служэнія патрэбам узвышэньні ўсялякімі сродкамі Маскоўскай Дзяржавы.

Палітыканствам маскоўскай гіярхіі тлумачыцца і тое, што ў XV стагодзьдзі яна, скрыстаўшыся надзвычайна цяжкім становішчам місцярынскай Царгародской Царквы і яе патрыярха ў сувязі з турецкім зьняволеннем Візантыйскай Дзяржавы, груба парвала і маральныя звязкі дачкі з царгародскім патрыярхам. Таксама няцаркоўные, а толькі дзяржаўныя намеры прывялі маскоўскіх кіраўнікоў Царквы да думкі завесыці ў сябе ў XVI ст. патрыяршства, дзеля якога не было ні царкоўных, ні кананічных, ні традыцыйных падстаў.

Цалкам адпаведнымі зямнымі палітычнымі заданіямі маскоўскай царкоўных князёў заўсёды былі і тыя сродкі, якія ўжывалі гэтая кіраўнікі для дасягнення сваёй мэты; яны былі далёкія ад Хрыстовай праўды, але ўласцівы дзяржаўнай захопніцкай палітыцы, – і не любоў да Бога і брата, не страх прад парушэннем царкоўных традыцый, а гроши, подкупы, хітрыкі, адкідання ўсялякага страху не толькі прад канонамі, а і прад Богам і Яго словам – гэта былі звычайнія сродкі, якімі карысталіся маскоўскія кіраўнікі, калі ім трэба было дасягнуць уласнага, а не Божага.

І акт разрыву ў XVI ст. з Царгародскім патрыярхам замылены быў грашамі і падарункамі, і акт заснавання патрыярхату ў Маскве быў цалкам куплены за гроши і падарункі з вялікімі хітрыкамі, як і акт асуджэння адзінага выдатнага з патрыярхаў маскоўскіх Нікана таксама зъдзейснены быў хітрыкамі і подкупамі. І нават пасля скасавання патрыярхату маскоўскага і заснавання пецярбургскага Свяцейшага Сыноду з яго рэгламентам, съпісаным з лютэранскіх німецкіх статутаў, – усё гэта было праведзена грашамі, подкупам і падманам Усходніх Патрыярхаў.

Ва ўсім гэтым няварта шукаць ня толькі кананічнасці і царкоўна-апостальскай пераемнасці, а і простай набожнасці, гэта ўжо быў жыццёвы атэізм, прыхаваны формай праваслаўя.

новым жыцці і заклікае стаць на шлях зьдзяйсьнення малітвы аб яднаныні ўсіх Цэркваў, лічачы за падмурак яднаныня волю кожнае Царквы арганізоўваць сваё царкоўнае жыццё, братэрскую любоў і ўзаёмную павагу паміж Цэрквамі, жывыя братэрскія зносіны паміж імі, каб прыйсьці да найхутчэйшага склікання Сабору ўсіх Цэркваў, значыцца сапраўднага Ўсяленскага Царкоўнага Сабору.

Усеукраінскі Царкоўны Сабор зацвердзіў Всеукраінскую Царкоўную Раду, як вышэйшы кіруючы ворган Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы, які складаецца з прадстаўнікоў ад парафіяльных аб'яднанняў, і ўпаўнаважыў Всеукраінскую Праваслаўную Царкоўную Раду абвясыціць аб адраджэнні Ўкраінскае Царквы і яе гіярхіі ўсе вольныя Царквы (Дз. УПЦС, §.1 п. 5). Але цяжкія ўмовы жыцця, немагчыма сувязь з замежжам да сёняня не давалі магчымасці ўсеукраінскага Царкоўнага Радзе выкананы гэтае даручэння. І вось цяпер Всеукраінская Царкоўная Рада мае магчымасць гэтым апавясьціць усе Цэркви Хрыстовы аб вялікай падзеі ў жыцці нашага ўкраінскага народу, аб вызваленіні з-пад расейскага царкоўнае няволі Ўкраінскае Праваслаўнае Аўтакефальнае Царквы, і аб яе новым вольным жыцці.

Знаходзячыся ў Сусветнай Праваслаўнай Апостальскай Царкве, братэрскі яднаючыся з усімі іншымі аўтакефальными Цэрквамі, Украінская Праваслаўная Аўтакефальная Царква моліць Господа нашага Ісуса Христа аб мацнейшым, больш глубокім, больш дасканальным выяўленыні яднаныня ўсіх Цэркваў сусвету, – бо Ён ёсьць Чалавекалюбчы Адзіны Кіраўнік Сусветнае Царквы, і Яму належыць слава, гонар і пакланеніні з надвечным Яго Айцом і Ўсясьвятым, Міласэрным і Жыватворчым Яго Духам, цяпер і заўсёды, і на вякі вякоў. АМИН.

(Дз. УПЦС XI, гл. 2, разьдзел 19). Наогул Украінская Царква зьвяртае ўвагу на зынешні выгляд настолькі, наколькі форма выяўляе жыцьцё духа і служыць уздыму дасканаласці.

VIII

Украінская Царква лічыць, што ўжо надышоў час стаць на новую прыступку ў справе аднаўлення Ўсяленскае Царквы не шляхам вызнання толькі сябе Ўсяленскаю, а шляхам братэрскага яднання ўсіх Цэркваў, захавання для Царквы кожнага народу ўсіх асаблівасцяў жыцьця і абряду, якія ёй створаны стагодзьдзямі, карацей кажучы, захоўваючы еднасць у галоўным, у другашэраго вольнасць і ва ўсім любоў.

Гэтым галоўным Украінская Царква вызнае, перш за ўсё, – волю Царквы кожнага народу адносна свайго жыцьця і ладу, непадлегласці Царкве другога народу; потым агульнанарадны – саборнапраўны лад Царквы з роўнасцю правоў ўсіх сяброў Царквы і, нарэшце, апалітычнасць Царквы, неўживаньня як сродкам для палітычнага, або нацыянальнага, або сацыяльнага панаваньня. Калі ў гэтым будзе еднасць, тады ў пытаньнях веры, на якія ў мінулыя часы найбольш зьвярталі ўвагу, згоды будзе дасягнуць значна лягчай, калі адкінем розныя схаластычныя нарасты на чыстае навуцы Хрыстата, – а любоў ўсё скарае.

Прагнуўшы да ўсяленскага яднання ўсіх хрысьціянскіх Цэркvaў, Украінская Праваслаўная Царква лічыць сябе часткай Усяленскай Хрыстовай Царквы і, безумоўна, жадае зьдзяйсьнення далейшага яднання з першымі апостальскімі Цэрквамі, Цэрквамі-Маці ўсіх Цэркvaў: Царгародскае, Ерусалімскае, Антыёхійскае, Александрыйскае і Рымскае да зъмены яе папізмам, і гэтым абвяшчаючы аб сваім жыцьці і аўтакефальнасці, прагне братэрскага яднання і шчыра моліць Бога, каб гэта яднанье як найхутчэйшы час адбываўлася і ўзмацнялася на саборах праваслаўных Цэркvaў ўсіх народаў.

З такім жа пачуцьцём братэрства і любові ў Хрысьці Украінская Аўтакефальная [Праваслаўная] Царква зьвяртаецца і да ўсіх Хрыстовых Цэркvaў ўсіх народаў з абвяшчэннем аб сваім адраджэнні і

III

Цалкам зразумела, у якую жахлівую цемру хітрыкаў, подкупу, падману, парушэння ўсіх законаў Божых і чалавечых патрапіў украінскі набожны народ, калі ён зыняслены ў барацьбе за праваслаўную веру і волю сваёй Царквы з Польшчай і каталіцтвам, шчыра зьвярнуўся ў 1654 годзе за дапамогай да маскоўскага праваслаўнага кіраўніцтва, на брацкую дапамогу якога меў поўнае права, бо і сам ў свой час багата дапамог Маскве. Не братоў-хрысьціянаў, а жорсткіх заваёўнікаў знайшоў сябе Украінскі народ у маскоўскім кіраўніцтве.

Украінскую Аўтакефальную Царкву было зьняволена без усялякай згоды самой гэтай Царквы. Пасыль яе вялікай, больш чым 30-ці гадовай, барацьбы за сваю аўтакефалію і незалежнасць ад маскоўскага патрыярха, як было дзяржаўнай сілай падпарацавана яму на супраць правілам 29 і 30 сів. Апосталаў, 8 правілу III Сусьеветнага Сабора, 39 правілу VI Сусьеветнага Сабора. Хоць Украінская Царква была на шмат старэйшай чым Маскоўская і ніколі ад апошняй не залежала, усе права яе на незалежнае жыцьцё і кіравання былі зьнішчаны маскоўскай царскай уладай і замест вольнага мітрапаліта і япіскапаў, якія выбіраліся Царквой і з яе згоды ставіліся на кіравання, маскоўскія кіраўнікі пачалі пасылаць на Украіну япіскапаў з Масквы і Пецярбургу, па загадам царскім.

Адначасна з гэтым, маскоўскія кіраўнікі з уласцівымі ім цёмнымі способамі парвалі маральную сувязь Украінскую Царкву з яе Маці – Царквой Царгародской, які Украінская Царква, да апошняга моманту ганебнага торгу за яе Масквы з Царгорадам, сівята захоўвала. Ужыты былі подкупы і дыпламатычны ціск на турэцкі ўрад, подкуп яго і ціск праз яго на царгародскага патрыярха Дзіяніса. Не спыніліся прад подкупам падарункамі і самога патрыярха царгародскага Дзіяніса і ерусалімскага Дзіясфэя. І цёмная справа была зроблена: царгародскі патрыярх Дзіяніс прадаў магчыма найлепшую дачку сваёй Царквы – Царкву Украінскую ў духоўнае рабства маскоўскаму царскому кіраўніцтву.

Ва ўсіх гэтих цёмных падзеях не было нічога не толькі царкоўнага, а нічога наогул хрысьціянскага, а нават і па літары канонаў

патрыярхі маскоўскі ды царгародскі, якія пайшлі на гэты ганебны гандаль, мусілі бытць пазбаўлены сану і ўсе тыя, хто з імі быў у еднасці. Над Царгародскім патрыярхам гэтая кара, згодна канонаў, была зъдзейсьненая: уласным Сынодам яго пазбавілі катэдры. А маскоўскія гіярархі, стаўшыя на шлях сіманіі (глядзі ліст ерусалімскага патрыярха Дзіасіфэя да маскоўскага Якіма), альбо служэнія мамоне, здабылі яшчэ большую зьнешнюю сілу ад дзяржаўнай улады, бо зынішчылі і скарылі пад яе ногі каштоўную жамчужыну – Украінскую Царкву.

Апрача ўсяго гэтага, кіраўнікі Расейскай Царквы – у асобах яе япіскапату і Свяцейшага Сыноду – кінулі, як Расейскую Царкву, так і Цэркви ўсіх народаў, якімі яны кіравалі, пад кіраўніцтва расейскага цара – самаўладца, якога расейскія законы лічылі “старшынёй” і “апошнім судзьдзём” Царквы, а самі зрабіліся не слугамі Хрыстовымі, а царскімі ўраднікамі, зъмяняўшы служэнія Хрысту на служэнія цару і князям съвету гэтага за чыны і ардэны, і “карый варты будзе той, - як кажа апостол Павал, – хто топча Сына Божага і ... Духа мілаты абражает.” (Жыд. 10:29), і вялікую ўсяцаркоўную таямніцу абрањанія і рукапакладанія ў сан съвятарскі зрабілі фармальнымі абрарадам пакладанія рук япіскапаў не па абрањанью Царквы, а па загаду цара альбо яго клеўрэтаў, канчаткова парушаючы і тут кананічны, саборнапраўны статут Царквы, паставіўшы пад вялікае пытаніня і саму царкоўна-апостальскую пераемнасць і дабрыню свайго пастаўлення

IV

Ужо амаль у палове XIX ст., калі Расейская Царква мела чатыры духоўных акадэміі для вышэйшай багаслоўскай асьветы; калі расейскі Свяцейшы Сынод складаўся з япіскапаў з вышэйшай багаслоўскай адукацыяй, якія пры сваіх хіратоніі съвядома кляліся непарушна датрымлівацца ўсіх канонаў да канца жыцця свайго (гл. чын архірэйскага хіратоніі), ужо ў гэты час Свяцейшы Сынод ні на момант не спыніўся парушаць усе гэтыя каноны: калі гэта было патрэбна ў інтарэсах дзяржавы, ён пазбавіў аўтакефаліі і скарыў

Царква вызнае царкоўныя організацыйны лад агульнанародна-саборным, гэта значыцца – усе права ў Царкве ўсіх яе сяброў ёсьць роўнымі (Дз. УПЦС 1921 г., разьдзел III, 1-2); япіскап, згодна слову Хрыста, ёсьць толькі службовая асoba ў Царкве, на якую Царква пакладае высокія абавязкі, і Царквой, як скарбніцай усіх дароў Святога Духа, перададзеных яму, шляхам царкоўнага абрањання і пасъвячэння, адпаведна яго служэнію, дарункі дабрыні (Дз. УПЦС 1921 г., разьдзел XI. 1-2-3-4)

Украінская Царква вызнае, што Цэрквы ўсіх народаў мусіць быць вольнымі, аўтакефальнымі і не можа быць падлегласці Царкве аднаго – Царкве другога народа, бо Царква ёсьць вольнае сумоё братоў, а не прымусовае зъянданьня (Дз. УПЦС 1921 г., разьдзел II, 1-16).

Украінская Царква дбаючы аб уладкаваньні жыцця і выпраўленні сумных выпадкаў у сувязі з рознымі забаронамі старарэжымных парадкаў у Царкве ў той думцы, што не забаронамі, а толькі агульным ўздымам маральнага жыцця Царквы магчыма адхіліць розныя амаральныя выпадкі, унесла палёгку ва ўмовы сямейнага жыцця съвятароў.

Не дзеля скасаванья альбо зъмены сярэднявечных канонаў, а дбаючы аб выратаваньні і кроку да лепшага, і каб не было дакораў съвятарскому званьню (пр. 12., 6-га Ўсяленскага Сабору), Усеўкраінскі Царкоўны Сабор аднавіў у сямейным жыцці съвятарскага чыну (япіскапаў, съвятароў і дыяканоў) парадак апостальскага часу, г.зн. скасаваў старарэжымны парадак у Царкве, які аблікоўваў сямейнае жыццё съвятарства ў пароўнаньні з міранамі і не паклаў аблежаваньні для ажыццяўлення япіскапскага служэнія жанатым, і япіскапскага і съвятарскага служэнія тым, хто меў царкоўны кананічны шлюб не адзін раз (Дз. УПЦС XI, гл. 2, разьдзел 10, 17 і 18 п.).

У справе зънешняга выгляду съвятарства Усеўкраінскі Царкоўны Сабор ухваліў, што належныя съвятарству рызы, украінскія съвятыя мусяць апранаць толькі ў часе адпраўлення Божай службы ў храме і па-за храмам, на царкоўных богаслужбах і трэбах. У па-за службовы час яны маюць права насыць цывільнную вopратку. Валосы на галаве і твары дазваляецца насыць съвятарам па жаданьню

VII

Але незалежна ад съмяротнае небясьпекі, акт аднаўленыня гіярхіі Ўкраінскае Царквы шляхам ўсесаракоўным ёсьць вялікі крок да пераўтварэння старажытна-дзяржаўнай арганізацыі Праваслаўнай Царквы, без парушэння Хрыстовай веры ў яе праваслаўным разуменіні. Сумны факт, калі столькі япіскапаў, варожых Украінскае Царкве, намагаліся спыніць царкоўнае жыцьцё цэлага народу, і і абавіраючыся на літару царкоўных канонаў і на падставе свайго самаўладнага тлумачэння гэтых канонаў, лічаць усю Царкву, што ад іх мусіла адысьці, ерэтычнай, а не сябе саміх ерэтыкамі, то ад гэтай Царквы аддзяліся, гэты сумны факт, як найбольш добра выяўляе, што рамяні старых парадкаў у Царкве ўжо зрабіліся цеснымі і неадпаведнымі для сучаснага царкоўнага жыцьця, і гэтае жыцьцё настойліва патрабуе іх зьмены, што літара старарэжымных парадкаў у Царкве нам ужо нават мала зразумела, бо яна ўтварылася ў абсолютна іншых умовах жыцьця, што агульнае царкоўнае жыцьцё, непарушна стоячы на грунце праваслаўнае веры, настолькі зъмянілася, што патрабуе адпаведных зьменаў і ўласных старажытных формаў. Украінская Царква, аднавіўшы свае жыцьцё толькі ўсесаракоўным зборам і высьвячэнням сябе гіярархіі, канстатуе, што вызнаныя не зъмяненыя старажытных парадкаў у Царкве і іх недатыкальнасць ёсьць галоўнай падставай занепаду Праваслаўнай Царквы і аддзялення яе ад сучаснага жыцьця. Тому замест пануючых старарэжымных парадкаў у Царкве, што мелі сілу для свайго часу, Украінская Царква вызнала, што для іх час даўно мінуў, і з дапамогай Святога Духа Царква мусіць прыступіць сілай апостальскага навучаныня да кананічнай творчасці.

Акт адраджэння Украінскай Царквой сваёй гіярархіі шляхам саборнага абрэння і пас্বячэння першага япіскапа – ёсьць першы крок альбо лепей адраджэння апостальскіх кананічных умоў царкоўнага жыцьця. Разам з tym Украінская Царква зъмяніла стародзяржаўны япіскапска-самаўладны лад, які надаваў япіскапам асобныя права ганебнага панаваньня над Царквой, як рымскае папства, і прагу да яго старадзяржаўных праваслаўных япіскапаў. Украінская

пад уладу сваёй дзяржавы Грузінскую Царкву, якая мае свой пачатак ад часоў апостальскіх і аўтакефальнай зрабілася больш чым на 1000 гадоў раней ад Расейскай. Скарыў пры страшэнным супраціве грузінскага народу і дзеля кіраваньня ёй пачаў прызначаць уласных экзархаў, якія не сароміліся называць сябе дабрадатнымі архіпастырамі Грузінскае Царквы, хоць з маральнага і царкоўнага боку былі такімі ж зачтывымі ворагамі Грузінскае Царквы, як і царскія жандары, нішчылі веру гэтага народу і рабілі там ганебную палітычную працу зынішчэння грузінскага народу, а не съветскую Хрыстову працу дзеля яго жыцьця...

Пасыля ўсяго таго, што сказана аб расейскім праваслаўі, магчыма ўявіць сябе, чым зъяўлялася дзеля ўкраінскага народу і яго Царквы маскоўская кіраўніцтва, што зъяўлялі сабой расейскія япіскапы, якія дасылаліся дзеля кіраваньня Украінскаю Царквой з Масквы і Пецярбургу. Чужыя дзеля ўкраінскага народу, што не мелі аніякага маральнага звязку з Украінскай Царквой, гэтыя япіскапы і мітра-паліты магчыма захоўвалі на сябе фізічна-юрыдычную, а не дабрадатную пераемнасць ад сваіх япіскапаў праз пакладаньня рук, якое ўласна было толькі выкананьнем царскай волі, але дабрадатнага ўданыя з Украінскай Царквой наогул не мелі. Бо яны яе не вызнавалі, ды і дасылаліся падобныя япіскапы на Украіну зоўсім не дзеля таго, каб дабрынёй сваёй “апостальской пераемнасці” ўзносіць царкоўнае жыцьцё ўкраінскага народу, а дзеля таго, каб сваёй царкоўнай уладай, з волі расейскага цара атрыманай, праводзіць на Украіне пад выглядам праваслаўнае веры – расейскую заваёўніцкую палітыку, якая складалася з некалькіх словаў: “*ні украінскага народу, ні украінскае мовы, ні Украінскае Царквы няма, не існавала і існаваць ня можа*” (словоў аднаго з расейскіх міністраў). І гэтую палітыку царкоўныя кіраўнікі на Украіне праводзілі лепш, чым некаторыя расейскія чыноўнікі: украінская мова была забаронена не толькі ў Царкве, а і ў школах.

Царквы і царкоўныя школы зрабіліся месцам найбольш уплывовага абrusення ўкраінскага народу і вучылі не столькі Хрыстовай навуцы, колькі расейскому патрыятызму. Не дарэмна нават духоўныя акадэміі ў апошнія часы атрымалі пачэсны тытул “імпэратаres-

кіх”. Выхаваньне ўкраінскае моладзі ў гэтых школах было сапраўдным скалечаньнем іх душаў, і з сыноў і дачок украінскага народу выхоўвалі янычараў Украіны і яе Царквы, так званых “маларосаў”. А народ украінскій, не бачыўшы родных пастыраў, ім жа абраных, не чуючы роднай мовы ні ў школах, ні ў Царкве, не разумеючы Хрыстовай навукі на чужой мове і праз гэта не цікавіліся ёй, кожным разам усё глыбей падаючы ў цемру несьвядомасці, і ўкраінскі народ, які так высока ўзынесься ў сваім жыцці і адукаванасці ў часе вольнага жыцця сваёй Царквы, за 250 гадоў кіраваньня ёй маскоўскай гіярархіі, апусціўся да самай крайняй мяжы цемры, непісменасці, несьвядомасці.

Калісці жывое магутнае жыццё Ўкраінскае Царквы пад маскоўскім панаваньнем зрабілася цалкам мёртвым, фармальным выкананьнем абрядаў, і Святая Ўкраінская Царква пад кіраўніцтвам расійскіх “дабрадатных” япіскапаў мела толькі пэўную рацыю съпяваць з царом Давыдам псальму “Пакладзі мяне ў магіле падземнай, у цемры і цені съмяротнай...” (Пс. 88)

V

Але міласэрны Госпад, што і з мёртвых уваскращае (Ян. 5:21), з вялікай ласкі Сваёй зноў адрадзіў да жыцця Святую Праваслаўную Ўкраінскую Царкву. Калі вялікай рэвалюцыяй скінуты быў пасад расійскага цара, тады зынікла тая сіла, што прымусова яднала Царквы ўсіх праваслаўных народаў расійскай дзяржавы ў адзіную ўсерасейскую Царкву – яднала не любоўю, не царкоўнай воліяй, а прымусам палітычнае няволі, – то Царквы кожнага з гэтых народаў пачалі вызывацца.

Першай аднавіла сваю аўтакефалію Царква Грузінская. На яе шчасціца ў ёй засталіся яшчэ япіскапы – шчырыя сыны народу і прыхільнікі аўтакефаліі сваёй Царквы, і таму аднаўленыя аўтакефаліі Грузінскае Царквы праішло нармальна: расійскіх япіскапаў грузінскі народ выслаў за межы Грузіі, а кіраўнікамі сваёй Царквы абраў сваіх япіскапаў.

У іншым становішчы ў час ўласнага вызваленія апынулася

Царкве, а для яднаньня з нашай гіярархіяй абраў съпецыяльную Ка- місію з трох япіскапаў і дзязвюх прафэсаў. Аніякіх абвінавачаньняў да нашай Царквы ў ерасі або расколе гэты Сабор не вызнаў.

У траўні 1925 года Сабор іншай галіны расейскае гіярархіі на Ўкраіне, якая завецца абаўленчай або сынодальнай Царквой, таксама не вызнаў абвінавачаньня нашай Царквы ў ерасі або расколе і абраў толькі камісію для вывучэння жыцця нашай Царквы. Асобныя ж расейскія патрыяршыя япіскапы, як і спачылы патрыярх Ціхан, ды тыя япіскапы, у расейскае Царкве, што называюць сябе “жывымі”, “аднаўленчымі” ды інш., што і самі ўсёй гісторыяй сваёй гіярархіі пад вялікае сумненьня паставілі сваю дабрадатнасць і царкоўна-апостальскую пераемнасць, усечаркоўны акт веры ў саборным высьвячэнні Ўкраінскае Царквы называюць ерасью і не спыняюцца нават прад хлусынёй на Духа Святога, называючы ўкраінскую гіярархію недабрадатнай. Але і сярод расейскай гіярархіі на Ўкраіне асобныя япіскапы, вольныя ад старарэжымнага разумення Царквы, вызналі дабрадатнасць нашай саборнай гіярархіі і далучыліся да нашай Царквы (архіяпіскап Прылуцкі Фядос і япіскап Луганскі Георгі).

Усёй жа съвядомасцю царкоўнага люду акт саборнага высьвячэння ўжо прызнаны, і ўвесь украінскі народ прамаўляе шчырую падзяку Богу, што Ўкраінская Царква аднавіла сваю гіярархію з чыстае крыніцы ўсечаркоўнай веры і малітвы, а не з забрудненых ілам палітыкі, подкупаў, хітрыкаў і прыслугоўванья князям съвету гэтага – крыніц расейской дабрадатнасці. За тры гады аднаўленыя гіярархіі, – дзякуем Богу, – Украінская Царква мае ўжо 30 япіскапаў, больш 2000 парахфій; да яе далучыліся ўсе ўкраінскія парахфіі ЗША, Канады, Босьніі, Туркестану, Семярэчча і інш. Краёў. Жыццё Ўкраінскае Царквы аднаўленьнем гіерархіі ня толькі выратавалася, а дасягнула такой моцы, якая ёсьць доказам, што акт аднаўлення ўкраінскае гіярархіі на Ўсеўкраінскім Царкоўным Саборы 1921 году было справай не чалавечай, а Божай.

рук прэсвітараў (1 Цім. 4:14)².

Хоць гэты акт мае гістарычныя аналёгі ў старажытнае Царкве, але безумоўна, Усеўкраінскі Сабор лічыць гэты акт надзвычайным, які зроблены чынам першых хрысціянскім, адменным ад агульнапашыранай пазней формы япіскапскае хіратоніі, для выратаванья жыцьця Украінскае Царкве ад съмяротнае небясьпекі. У далейшым усе хіратоніі ва Украінскае Царкве адбываўся і адбываюцца ўжо традыцыйным шляхам.

Аніякага парушэння веры альбо догмату, аніякага нават парушэння духу канонаў гэты акт не выяўляе, а толькі абрана першасная старажытная форма замест агульна ўжываемай, з вымагаў неабходнасці, як таго патрабавала царкоўнае жыцьцё ў яго праваслаўным разуменіі. І верай, і арганізацый Украінская Царква застаецца праваслаўнай, бо ні на момант не спыняла яна верыць у дабрыню япіскапства, а ў момант съмяротнае небясьпекі і надзвычайнага ўзынясеньня веры на Саборы, ужыла форму высьвячэння на япіскапа з царкоўнай практикі першых апостальскіх стагодзьдзяў хрысціянства, ні ў чым не зъяніўшы сутнасці таямніцы съвятарства.

І Украінская Царква, як цалкам вольная, аўтакефальная ў сваім жыцьці, мела права гэта зрабіць. Украінская Царква не лічыла адзінай магчымасцю шукаць адраджэнне сваёй гіярархіі ад Царквы грэцкай альбо іншай і, верачы ў дабрадатнасць свайго жыцьця, сілай Святога Духа, дадзенай ёй, сама асьвячоным Саборам аднавіла паўнату свайго гіярархічнага жыцьця, не парываючы гэтым братэрскага яднаньня з грэцкай ды іншымі праваслаўнымі Цэрквамі.

Расейская Царква на Украіне пад кіраўніцтвам экзарха Міхailа мела ў жніўні 1922 года свой Усеўкраінскі Сабор, які афіцыйна быў названы нарадай; гэты Сабор прыняў асноўныя засады нашай Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы: аўтакефалію, саборнае кіраванье і ўвядзенія роднай мовы кожнага народу ў ягонай

Украінская Царква. Усе япіскапы на Украіне, прызначаныя маскоўскай царкоўнай уладай і па загаду царскаму з расейцаў і маларусаў, зъяўляліся фанатычнымі прыхільнікамі гэтае ўлады і ўсе да аднаго адразу паставіліся вельмі варожа да вызваленя Украінскае Царквы з пад маскоўскай царкоўнае ўлады і пачалі ўжываць усе сродкі дзеля таго, каб згасіць украінскі царкоўна-вызваленчы рух. Ні воднага япіскапа не знайшлося на Украіне, які б хоць крыху ўважна паставіўся да справядлівага прагненя Украінскае Царквы да ўласнага вызваленя

Якімі ганіцелямі украінскага народу і ягонай Царквы былі гэтыя япіскапы ў часе расейскага самаўладзьдзя, такімі засталіся яны і пасля яго зынішчэння... Выратоўваючы сваё жыцьцё ад уласных япіскапаў, украінскі набожны народ пачаў уласнымі сіламі адбudoўваць сваю родную Царкву, засноўваць свае украінскія парафіі, у якіх Служба Божа пачала адпраўляцца на роднае мове, і паміж сабой гэтыя парафіі ад пачатку 1919 г. абраўші ўпаўнаважаных, якія стварылі з сябе вышэйшы кіруючы ворган – Усеўкраінскую Царкоўную Раду.

Цэлы год Усеўкраінская Царкоўная Рада шукала магчымасці працаўваць у кантакце з япіскапамі расейкае Царквы на Украіне, але зь іх боку сустракала няспынную варожасць і, у лепшым выпадку, адкладаньня справы Украінскае Царквы да Ўсерасійскага, а то і Усяленскага Сабору, а tym часам яны і іх прыхільнікі рабілі цяжкія наклёпы на Усеўкраінскую Царкву перад сучаснай уладай і ўжывалі ўсе магчымыя дзеі, каб яе задушыць. Але народ украінскі цалкам зразумеў ужо вялікае значэння дзеля сябе сваёй роднае Царквы, і парафії па ўсіх мясьцінах Украіны пачалі хутка пашырацца. Цалкам зъяўверыўшыся ў дасягнені ѿсьць якой згоды з расейскімі япіскапамі, пераканаўшыся, што гэтыя япіскапы ня ёсьць пастыры Хрыстовы, а прыслугачы царскае палітыцы ды пануючых клясаў, Усеўкраінская Праваслаўная Царкоўная Рада (УПЦР) у сваём пленуме 5 траўня 1920 году агаласіла аўтакефалію Украінскае Царквы і прыняла такую пастанову: “не вызнаваць надалей гэтых ворагаў свайго царкоўнага жыцьця сваімі япіскапамі” – і такім чынам засталася без япіскапаў.

² Усе сябры Сабору прад вырашэннем пытаньня аб высьвячэнні япіскапа паспавядаліся і прычасціліся съв. Таямніц.

VI

Такая падзея ўжо траплялася ва Ўкраінскае Царкве¹ 300 год та-
му, калі ўсе тагачасныя япіскапы на Ўкраіне перайшлі ва ўніяцтва,
а народ украінскі застаўся праваслаўным. У тыя часы Ўкраінская
Праваслаўная Царква амаль дзесяць год заставалася без япіскапа,
аж пакуль выпадкова не прыехаў на Ўкраіну Ерусалімскі Патрыярх
Феафан, які згодна просьбы людзей, у 1620 годзе аднавіў правас-
лаўную гіярархію Ўкраінскае Царквы, паставіўши для яе абраных
народам мітрапаліта і 5 япіскапаў.

Сучасныя ўмовы царкоўнага жыцця не дазвалялі так доўга
Ўкраінскае Царкве заставацца без япіскапаў, тым больш, што ра-
сейскія япіскапы на Ўкраіне ўжывалі ўсе магчымыя заходы, каб ут-
рымаць пад сваёй уладай съвятарства, а праз яго і народ, і сучаснае
жыццё вымагала неадкладнага аднаўлення гіярархіі ва Ўкраінскае
Царкве. Паж гэтымі патрабаваньнямі Ўсеўкраінская Царкоўная Ра-
да зьбірала ў каstryчніку 1921 году ў г. Кіеве Ўсеўкраінскі Царкоў-
ны Сабор з прадстаўнікоў ад парахфій усёй Украінскае Царквы.

На сабор зъехалася да 500 прадстаўнікоў ад съвятарства і міра-
наў зь усёй Украіны. Запрошана было на Сабор і ўсіх расейскіх
япіскапаў, якія перабывалі на Ўкраіне, з экзархам маскоўскага пат-
рыярха Міхайлам у якасці кіраўніка. Экзарх маскоўскага патрыяр-
ха, хоць таксама перабываў у г.Кіеве, адказаў, што ён ня толькі сам
не возьме ўдзелу ў Саборы, але і тых япіскапаў і съвятароў, якія б
пайшлі на Ўсеўкраінскі Сабор, пазбавіць сану. Сабор тады выра-
шыў вызнаць сябе кананічным і без япіскапаў, бо не ён адкінуў ад
сябе япіскапаў, а яны самі ад жорсткасці сэрца і неразуменяня
свайго служэння не пажадалі ўдзельнічаць у ём.

Ужо ў часе Сабору дэлегацыя ад Сабору яшчэ раз хадзіла да эк-
зарха Міхайла і прасіла яго прыйсці на Сабор і задаволіць жадань-
ня Сабору высьвятай абраных Саборам япіскапаў для Ўкраінскае
Царквы. Мітрапаліт Міхайла, хоць і прышоў на Сабор, але сваю во-
лю паставіў вышэй царкоўнага голасу гэтага Сабору, адмовіўся

браць у ім удзел і заявіў, што япіскапаў на Ўкраіне і так хапае, а ка-
лі яшчэ патрэбна, то ён паставіць каго пажадае. Такім чынам і тут
экзарх Міхайла з сваімі братамі-япіскапамі не выявіў мудрасыці і
пастырскага разуменяния патрыярха Феафана.

Яны паказалі сябе не япіскапамі ў разуменіі вольных пастыраў
стада Хрыстовага і слуг Царквы, як гэта было ў старажытнасці, а ў
разуменіі дзяржаўных чыноўнікаў пэўнай палітыкі, як гэта зрабі-
лася звычайным у расейскай Царкве. Нават у тых сябрах Сабору,
якія да апошняга моманту не гублялі надзеі на дапамогу з боку ра-
сейскіх япіскапаў, адчыніліся вочы, і яны пабачылі, што ў гэтых
япіскапаў не засталося ўжо Хрыстовай дабрыні служэння Царкве
свайм духоўным дарам, а засталося толькі дзяржаўнае права свайго
панавання над Царквой, і што ад такіх япіскапаў чакаць брацкае
дапамогі ўжо дарэмна…

Звярнуцца да япіскапаў іншых Цэрквяў было немагчыма, час быў
вайсковы, усе межы былі зачынены. Разъехацца Сабору без утварэн-
ня ўласнай гіярархіі – гэта было б съмерцю толькі, што народжанай
вольнай Украінскай Царкве, таму Ўсеўкраінскі Царкоўны Сабор, з
цвёрдаю верай ў нябачную прысутнасць сярод сябе вышэйшага
архірэя Хрыста, верны Ягоным словам: “па веры вашай хай будзе
вам” (Мац. 9:29), маючи на ўвазе і практику старажытных часоў, калі
Сабор царкоўны даручаў паставленьня абраңага ім япіскапа не толькі
япіскапам, а і прэсвітарам, як аб гэтым съведчыць сув.Іпаліт, айцец 2-
га стагодзьдзя, у сваіх канонах, практика Царквы Александрыйской
(съведчання добр. Тэроніма і інш.) і прыклады Сув. Пісьма, як Дзеі
13:1; 1 Цім. 4:14 і інш. 23-га каstryчніка 1921 году ў храме Сув. Софії
у г. Кіеве на Літургіі, у якой ўдзельнічалі 30 съвятароў і 12 дыяканоў, у
присутнасці і малітоўным супадзеле ўсіх сяброў Сабору і вяліке
колькасці народу, паставілі абраңага Саборам Пратаярэя Васіля
Ліпкіўскага на першага Архіяпіскапа і Мітрапаліта Кіеўскага і ўсёй
Украіны. Гэтае паставленьня па даручэнню Сабору, згодна канонам
Іпаліта і практицы першаснай Царквы, праведзена праз пакладаньня

¹ Мова тут ідзе аб Кіеўскай Царкве, у якую ўваходзілі і беларусы. – бел.рэд.